

Julie Rokkjær Birchs båletale

Taler

Julie Rokkjær Birch
Direktør for Kvindemuseet

Dato

23. juni 2020

Sted

–

Omstændigheder

Talen blev holdt ved et sankthansarrangement i Brabrand, der på grund af COVID-19 blev streamet på Facebook og på spejderne i Brabrands hjemmeside.

Så er det sankthans igen. Det peaker nu, venner! Dette er toppen af sommeren – nu går det bare ned ad bakke herfra. Fra nu bliver dagene kun mørkere, og om et halvt år er det jul igen.

Pjat! Lige nu er det godt, sublimt – og solen skinner!

Sankthans er en af vores helt særlige traditioner. Den er også en af vores ældste. Jeg har gået og tænkt over det særlige ved denne tradition. Og faktisk stikker den i rigtig mange retninger. Sankthansbålet er ikke en fast størrelse, der ligesom startede engang i gamle dage – nej, som så meget andet har traditionen udviklet sig og haft mange forskellige betydninger til forskellige tider.

Den er på den måde altid relevant og peger måske mere allermest på dette nu i historien, vi står lige midt i. I år livestreamer vi fx pga. corona – og vores mindset og blik på bålet og på hinanden er et andet end sidste år – men bålet er stadig i centrum.

Midsommerbålet er ultranordisk. Traditionen ses mest her i Norden, fordi vi har de lange lyse nætter. Bålet er midtpunktet. Ilden, som vel i grunden er det, der på mange måder gør os til mennesker. "Vi lærte at tæmme ilden", siger man. For mig er sankthansbålet i hvert fald noget, der gør, at jeg bliver ført tilbage til urmenneskeheden. Hvad der gør, at jeg føler mig i forbindelse med fortiden – og jeg føler mig hjemme.

Men bortset fra det, så er der altså sket mange forskellige ting og sager på historiens mange midsommeraftener med bål. Jeg kunne nævne et utal af

hedenske skikke, drukritualer, besværgelser osv. – og mange blev videreført efter kristendommens indførelse. Der fik bålaftenen for resten også navnet sankthans efter Johannes Døberen som – belejligt nok – var født seks måneder før Jesus.

Men traditionen med hekse på bålet er faktisk kun ca. 100 år gammel. En af de første sankthansaftner, hvor man både har brændt en heksedukke og sunget Midsommervisen, er på Jelling Seminarium omkring år 1900. En anden kilde siger, at heksedukkerne er kommet på bålet i løbet af 1920'erne på egnen ved Kalundborg, hvor der arbejdede en del tyskere på skibsværftet under 1. verdenskrig. Hjemmefra kendte de skikken med at brænde en strådukke på sankthansbålet, hvor dukken symboliserer det onde, man vil til livs.

Der er ingen tvivl om, at heksedukken på bålet referer direkte til de reelle historiske kvindeafbrændinger. Og jeg kan ligeså godt sige det, som det er: Jeg er IKKE fan af sankthans' bålhekse.

Det var i kølvandet på den kristne reformation, at det første rigtige heksebål i Danmark blev tændt. Altså ikke bare en dukke, vel!? Det var ved købstaden Stege på Møn i 1540, og der skulle gå over 150 år, før den sidste (officielle) heksebrænding fandt sted. Det skønnes, at omkring 50.000 mennesker i Europa mistede livet på bålet i den periode – og langt de fleste var kvinder fra samfundets nederste lag.

Måske tænker I: "slap nu af", når jeg nu vrisser over det med bålheksedukken. Men for mig er en dukke ikke bare en dukke – nej, traditioner bringer en dyb hukommelse med sig. Og det er den hukommelse, jeg gerne vil formidle og dele med jer i dag.

For dette er en perfekt anledning til at være kritisk ift. historien – en anledning til at lære af den – i fællesskab.

I øjeblikket er der masser af diskussion om bagudvendt censur ift. vores kulturarv – særligt ift. offentlige statuer rundt omkring. Bør man slette visse spor? Bør man fjerne heksen på sankthansbålet? Nej, det er nok en umulig heksejagt – for hvor skal man begynde og slutte? Hvordan skal man sanktionere? Og hvis ikke den her dumme heksetradition stadig var her, havde jeg jo ikke haft anledning til at harcelere over fortidens kvindesyn. Og gøre den relevant ift. nutidens syn på køn. Måske forsvinder dukkerne helt af sig selv og

erstattes med noget nyt. Sådan sletter tiden selv visse spor.

Nej, fortiden gjorde, hvad fortiden gjorde – den var ikke klogere. Men det er vi. Og efter os kommer der nogen, der er blevet endnu klogere – fordi de lærte af vores spor. Var kritiske over deres dybde og retninger. Mon ikke fremtidens befolkninger vil rulle øjne af os mennesker i 2020, vores hierarkier, vores fødevareproduktion, vores præsidenter? Vi, der står midt i andedammen, er – når alt kommer til alt – ret blinde og ser slet ikke alle vinkler. Sådan må det være.

Men lad os nu varme os sammen her ved bålet – og tale med hinanden – være bevidste. Det er vores pligt at være bagkloge. At huske historiens vingesus, og hvilke liv, der er blevet kuert og tabt undervejs.

Og lad os huske at skabe nye traditioner oven på de gamle, så fremtiden kan bruge dem konstruktivt.

Jeg kender fx nogle studenter, der har planer om at smide deres BH'er og notepapirer fra årets eksamen på bålet – jeg ved ikke rigtigt, hvad jeg skal sige om det lige nu – men det kan være nogle andre kan næste år – så er vi jo trods alt blevet lidt klogere, end vi er i dag.

Hav en rigtig god sankthansaften!

Kilde

Manuskript tilsendt fra taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Båltale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/julie-rokkjaer-birchs-baaltale-2020>